

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ТА МОЛОДИХ ПЕДАГОГІВ

УДК: 378.015.31

Томчук Сергій Михайлович,

кандидат психологічних наук, доцент,

КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»

Актуальність дослідження. Проблема формування моральних цінностей особистості в умовах високої динаміки розвитку українського суспільства є вельми актуальною як в науковому, так практичному плані. Високий рівень освіти не завжди корелює з розвитком моральних якостей особистості. В суспільстві зустрічаються прояви аморальної поведінки людей, випадки зневажливого ставлення молоді до інших. Особливо небезпечним для освітньої галузі є випадки прояву такої поведінки з боку педагогів, які здійснюють моральне виховання учнів. Саме тому **метою нашого дослідження** було вивчення особливостей розвитку моральних цінностей у студентів-педагогів та у молодих вчителів.

Проблеми розвитку моральних цінностей особистості висвітлені в наукових працях педагогів (В. О. Сухомлинський, С. Ф. Русова, Я.-А. Коменський, К. Д. Ушинський та ін.), психологів (В. М. Мясищев, Л. І. Божович, Г. С. Костюк, Б. Й. Боришевський, М. В. Савчин, І. Д. Бех та ін.). Дослідженням проблеми цінностей і ціннісних орієнтацій, займались психологи: Л.С. Виготський [4], Бодальов О.О. [2], Д.О. Леонтьєв [7], Б.Г. Ананьєв [1], Л.І. Божович [3] та ін. Водночас, досліджень моральних цінностей освітян, майбутніх педагогів не так вже й багато. Підготовка майбутніх педагогів, здатних проявляти довіру до учнів, батьків, проникливість, розуміння цінностей іншої особистості, демонструвати неупередженість, свідоме ставлення до виконання професійного обов'язку, а при прийнятті морально обґрунтованих рішень брати на себе відповідальність,

зберігаючи при цьому свою професійну честь і совість є важливою суспільною справою.

Аналіз результатів дослідження. З метою комплексного дослідження моральних цінностей особистості нами використані методи спостереження, усного опитування (бесіда, інтерв'ю), метод експертних оцінок, психодіагностичні методики: тест смисложиттєвих орієнтацій «СЖО», адаптований Д.О. Леонтьєвим [6]. Для діагностики мотиваційно-потребового компоненту ми використовували методику діагностики задоволеності базових потреб особистості «Піраміда» А. Маслоу [5], методику діагностики мотиваторів соціально-психологічної активності особистості. Вибіркою слугували студенти та молоді педагоги, які навчались у КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти» (100 студентів-магістрів та 200 вчителів).

За результатами констатувального експерименту встановлено, що майже у половини студентів (45%) та педагогів (48,5%) виявлено високий рівень розвитку мотиваційно-потребового компоненту моральних цінностей, що свідчить про їх прагнення до самоактуалізації й морального саморозвитку та самовдосконалення особистості. Проте більше половини з них мають середній та низький рівні розвитку моральних цінностей.

Мотиваційно-потребова складова моральних цінностей передбачає наявність в особистості потреб, які зумовлюють розгортання певних мотивів (інтересів, бажань), конкретну мету розвитку стійких моральних цінностей педагога (розвиток себе як професіонала, прагнення до самореалізації, самоактуалізації, потреба у постійному самовдосконаленні, прагнення до ідентичності, до пізнання себе і світу загалом та ін.). Отже, основою будь-якої діяльності є мотивація, тому ми вважаємо, що мотиваційно-потребова складова є базою формування моральних цінностей педагогів. Особливої уваги заслуговує потреба особистості в самоактуалізації, яка передбачає прагнення людини до якнайповнішого виявлення і розвитку своїх особистісних можливостей. Критеріями виокремлення рівнів розвитку даного компоненту, на думку незалежних експертів, є наступні: вираженість потреби в

самоактуалізації, прагнення до самореалізації (бажання особистості до якнайповнішого виявлення і розвитку своїх особистісних можливостей, прагнення до реалізації у професійній діяльності власних потенційних можливостей, здібностей, покликань), сформованість морального ідеалу, прагнення до досягнення успіху загалом.

Узагальнені результати дослідження мотиваційно-потребового компоненту моральних цінностей майбутніх та молодих педагогів представлені нами в табл. 1

Таблиця 1.

Рівні розвитку мотиваційно-потребового компоненту моральних цінностей у студентів та молодих педагогів

№ з/п	Рівні розвитку мотиваційно-потребового компоненту моральних цінностей	Студенти-магістри (у %)	Молоді педагоги (у %)
1	Високий	45,0	48,5
2	Середній	30,0	38,5
3	Низький	25,0	13,0
4	Всього	100	100

Як видно з табл.1, у студентів потреба у самоактуалізації себе як майбутнього фахівця є недостатньо вираженою. Натомість показники даної потреби у молодих педагогів значно вищі, ніж у студентів, що свідчить про те, що реальна педагогічна діяльність стимулює їх до самоствердження, самоактуалізації в обраній професії.

Когнітивний компонент моральних цінностей характеризує наявність знань, уявлень людини про власні моральні цінності, переконання, їх доцільність та раціональність. Когнітивний компонент моральних цінностей майбутніх педагогів передбачає також і знання про цінності, ідеали суспільства, розуміння їх значення і сенсу для свого професійного розвитку. Основним елементом когнітивного компоненту таких цінностей є обізнаність індивіда про загальносуспільні і власні моральні цінності, переконання, усвідомлення власного морального ідеалу.

У констатувальному експерименті виявлено особливості сформованості когнітивного компоненту моральних цінностей у майбутніх та молодих педагогів (табл.2). Слід відмітити суттєві відмінності за усіма рівнями розвитку когнітивного компоненту у даних вибірках респондентів.

Таблиця 2.

**Рівні розвитку когнітивного компоненту
моральних цінностей у студентів та молодих педагогів**

№ з/п	Рівні розвитку когнітивного компоненту моральних цінностей	Студенти-магістри (у %)	Молоді педагоги (у %)
1	Високий	20,0	51,5
2	Середній	40,0	43,5
3	Низький	40,0	5,0
4	Всього	100	100

Як засвідчили додатково проведені нами спостереження, бесіди, це зумовлено тим, що студентам в сучасних умовах розвитку суспільства значно складніше, ніж молодим педагогам, знайти моральні взірці, зрозуміти істинні моральні цінності особистості. Для них у цьому контексті характерне явище когнітивного дисонансу. Юнацький максималізм, який характерний для даного вікового періоду, створює умови для загострення моральних почуттів. Значно краще сформований даний компонент у педагогів, які розпочали свою професійну діяльність, яка вимагає дотримання цілої низки моральних цінностей в освітніх закладах.

Серед загальносуспільних моральних цінностей найчастіше студенти називають чесність, щирість, доброту, відповідальність та ін. Серед власних моральних цінностей названо любов, здоров'я, сім'ю, власну честь і гідність, роботу та ін. Як бачимо, перераховуючи власні моральні цінності, майбутні педагоги не називають ті, які прямо пов'язані з обраною професією педагога. Однак, здобуваючи майбутню професію, їм варто також зосередитись і на власному розвитку як майбутнього фахівця. Крім того, зазначимо, що більшість досліджуваних стверджують, що у них не було ситуацій, коли їхні власні

моральні цінності суперечили б загальносупільним, що свідчить про орієнтацію молоді в першу чергу на загальносупільні моральні цінності, а не на власні. Називаючи моральні якості, потрібні педагогу, студенти найчастіше перераховують такі: чуйність, доброта, толерантність, водночас рідко називаються такі якості, як професіоналізм, відповідальність, здатність до самоактуалізації і самовдосконалення себе як фахівця тощо.

Варто звернути увагу також на те, що сучасні умови розвитку українського суспільства, його нестабільність, події, пов'язані з війною на Сході України, призводять до того, що молодим людям часто доводиться змінювати свої погляди на життя, на цінності, а відповідно досить часто змінюються і їх особистісні переконання, ідеали, власні моральні категорії.

Висновки. Таким чином, існують реальні проблеми із розвитком у майбутніх педагогів когнітивного та мотиваційно-потребового компоненту моральних цінностей особистості, що вимагає розробки та апробації спеціальної програми їх формування у освітньому процесі закладів вищої освіти. Це і може стати предметом наших подальших наукових пошуків.

Список використаної літератури:

1. Ананьев, Б. Г. (2003) *Человек как предмет познания. Серия: Мастера психологии. 3-е изд.*, Питер, СПб., 282 с.
2. Бодалев, А. А. (1995) *Личность и общение. Избранные психологические труды*, 2-е изд. доп., М., 328 с.
3. Божович, Л. И. (2001) «Социальная ситуация и движущие силы развития ребенка», *Психология личности в трудах отечественных психологов*, СПб.:Питер, 2001, С.160-166.
4. Выготский, Л. С. (2005) *Психология развития человека*, Смысл, Ескмо, М., 136 с.
5. Калина, Н. Ф. (1997) «Тест по оценке уровня самоактуализации личности», *Психология бытия*, Рефл-бук, М.; Ваклер, К., С. 281–300.
6. Леонтьев, Д. А. (2000) *Тест смысловых ориентаций (СЖО)*. 2-е изд.,